

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_232056

UNIVERSAL
LIBRARY

دیوان حمید

بیچنے

مختے از قصاید و غزل و مثنویہائے مولوی حمید الدین

بی۔ اے۔ پروفیسر مدرستہ الاسلام کراچی سندھ کہ جس سہی

برادرشان حافظ رشید الدین فراہم آمد و پیرایہ

ترتیب یافت

باہتمام محمد ابراہیم خان اکبر آبادی

در مطبعہ رسمی حیدر آباد کراچی طبع شد

دیوان حمید

علی

مختے از قصاید و غزل و مثنویہائے مولوی حمید الدین

بی۔ اے۔ پروفیسر مدرسہ الاسلام کراچی سندھ کہ جس سہی

برادرشان حافظ رشید الدین فراہم آمد و پیرایہ

ترتیب یافت

باہتمام محمد ابراہیم خان اکبر آبادی

در مطبعہ سی جی اے اے کراچی طبع شد

۱۹۰۳ء

اول مرتبہ

جلد ۵۵۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سپاس یزدان

اے فروزنده ستاره و مهر
 باچنین کار گاه پیا پیچ
 که خرد گرد او کشد پرگار
 چرخ چون نقطه نیست نه هست
 نیستش هم کنی یک انگشت
 نیک دید هر دو پروریده تست
 باز گشت همه بسوے تو باز
 هم تو آغاز و هم توئی پایان

اے فرازنده بلند سپهر
 آفریننده جهان از هیچ
 بهین ترزان کشاده بازار
 در محیط که فلک صنع تو بست
 دو جهان را گرفته در یک مشت
 هر چه جز تست آفریده تست
 اے همه از تو یافته آغاز
 هم تو پیدا و هم توئی پنهان

بر تو هستی راستین شد راست	هر چه جز تست نیست هست نجات
بر کجا گردنی برشته تست	بر سر هر یکے نوشته تست
پاک زلودگی چون چپگون	ای ز گنجائی خسرو بیرون
راه خود بسته دید از پس و پیش	چون سویت رفت عقل دور اندیش
کایه چین لب بدان نمی ارزد	نام تو خوانم و دلم لرزد
باد در دست خاک در دهم	تا که باشم که با تو در سخنم
وے ز بویتو خاکها گلشن	اے زردی تو خا بنهاروشن
انیت کا نذر میان جان هستی	گر چه دور از جهانیان هستی
تا گس هم رسیده آواز است	گر چه پاکان نخوانده یک راز است
از همه دل رہی است تا دل تو	گر چه یک کس ندیده منزل تو
یاد تو شمع کلبہ درویش	نام تو مرهم است بر دل ریش

در سال ۱۲۹۶ هجری

تبیع قصیدہ خاقانی شروانی علیہ الرحمۃ گفتہ شد

بے جلوہ رخ تو بود مضطرب آئینہ	خارا گلند بہ پیرہن از جوہر آئینہ
-------------------------------	----------------------------------

گیسوی همچو شب تو بیا را سه دم بصبح
کستار دیده است بر تو لاجرم
آئینه و آگزار و بیا در دو دیده ام
هم رو که تست آئینه هم عکس خود توئی
در بزم انس خویش چرا جا که داد

فرما که تابیا در و از خا و آئینه
چشم سپید یافت بدین کیفر آئینه
چشم بود ز آئینه بهتر بر آئینه
در خورد حسن تو بود دیگر آئینه
تا میشود برابر تو اکثر آئینه

کی باغ همیشه شود همسر آفتاب
کی رو که همچو ماه ترا همسر آئینه

شاهی که آستانش راسخه بر فلک
سلطان دین خلیفه و عبد الحمید خان
کیوان علم ستاره چشم آسمان سریر
نی نی ترانه ساغر جمشید و زور است
تو آن شهنشاهی که ز بهر تو روزگار
پیدا است چهره ظفر از تیغ تیز تو
چشم جهان ز خاک در شاه نور ضو
زان رو که کینه خواه تو مرد و د عالمست

شاهنشاهی که رایش را چاکر آئینه
کسر مثل در جهان بنود جزو آئینه
جمشید ساغر است و هم اسکندر آئینه
نی چون سکندر است ترا در خور آئینه
ساغر همی ز ماه کس و ز خور آئینه
چون پیکری که باشد پنهان در آئینه
بگرفت آن چنان که ز خاک تر آئینه
خشم ترا بر و ن فکند پیکر آئینه

بیند چو دروغ غنجر آتش نشان تو
 ریزد چو آئینه مره از دید با دروغ
 باشد خواب چتر ترا بیضه ماه و مهر
 هم جام گوهرین ترا جرعه نوش مهر
 اے آفتاب راے ترا ذره آفتاب
 ذکر تو در گرفته جهان را بششجهت
 در مدح تو که طوطی نطقم شکر نشانند
 هر چند پیکر سخن من بسادگی
 از گوهر مدح تو زیور گرفته است
 شد ضامن دو کار سپهر و ستاره اش
 خواند دعا پیے تو ند پوشش آسمان
 رخشانی است تا صفتی اندر آفتاب
 باد از رخت چو آئینه حیران مر آفتاب

چون بشنود نهیب تو در عسکر آئینه
 چون آبگیر دروغ کشد در بر آئینه
 باشد همای راے ترا شهر پیر آئینه
 هم از صفائے خاطر تاجری خور آئینه
 وی حیدر ضمیمه ترا قنبر آئینه
 فکر تو رفته زان سوی بهشت اخضر آئینه
 می داشت از ضمیر تو اے داور آئینه
 آئینه است و ساد بود بهشت آئینه
 چون گیرد از جمال بستان زیور آئینه
 تا آن یکے بود نمود دیگر آئینه
 گیر دستاره پیش تو چون چاکر آئینه
 حیرانی است تا بهنری اندر آئینه
 چون آفتاب پیش تو رخشان مر آئینه

۱۲۹۸ هجری

شعله در سینه و چون دود پریشان بون

تا بکشد لعل ترا سلسله جناب بون

ترک من در دلت دل ز که آموخته	تیر بشکستن و در کندن پیکان بودن
خواهم آن دم که نهند آئینه پیش نفسم	دیده بر روی تو واکردن و حیران بودن
بغلط بازی چشم تو مرا سود نکرد	دیده را دوخته بر نادک مژگان بودن

زان بخونابه شستم که خوش افتاد ترا
مست و میخوره در آغوشش گلستان

ز اتمام کار عمر صرف بیکاری شد است	زانکه بر امر روز در اندیشه فردا گذشت
ما و تو از بهر درد و رنج و افسوس آیدیم	روزگار خوش دلی اینجو احب پیش ز ما گذشت
دل بیاران سپنجی کی نهند دانشوری	چونکه تنها آمد و هم باید شش تنها گذشت

۲۹۸هـ

ز زلفت او زد دل که خوش سوادی هست	بکارش اگر هر هست و رکشادی هست
ز داغ پرده کشم زانکه دل درین شب تار	نشسته هرزه با میدادی هست
ز کار بسته خود غنچه تنگدل چه شست	نگفته اند که هر بسته را کشادی هست
ز حرف شوق کلیم آتشی بجایم زن	ز داستان سلیمان گد که بادی هست
خراج دین و دلم رو س از بلف سپرد	که شاه را بهمین همت و اعتمادی هست
کشند ز چشم تو بیداد و خامش است حمید	بترک مست چه گوید که روز وادی هست

نگار من نفسی لطف گلستان دریاب
 تراز سنجی مرعسان بوستان بشنو
 بدست ناز سزگر گس جوان برکش
 کیے بچاک گریبان گل نگاہی کن
 شمار شتر خمار همی توان برگیر
 نخست گرمی هنگامه بهاران بین
 حمید گرم ز خود آستین فشان بر خیز

بر آچہ سبزہ و گل می دهد نشان دریاب
 جگر خراش فغاننائے دوستان دریاب
 خمار بادہ گساران سرگران دریاب
 شکاف سینه یاران خسته جان دریاب
 فزونی خلش جان ناتوان دریاب
 سپس فسر دگی موسم خزان دریاب
 هنوز دور نرفت ست کاروان دریاب

تتبع نظیری نیشاپوری علیہ الرحمۃ گفته شد

۱۲ اکتوبر ۱۸۸۳ء

چو از دلم بدش صدره نهان بازست
 به شوق تیر تو ہر زخم ادا ہان بازست
 کہ ام زہر بود با خدنگ غسفرہ تو
 تو غم فرستی و من خرد ہاے جان تو غم
 سپیدہ می دمد و چشم اختران بستند

چہ غم لہزینکہ بداندیش راز بان بازست
 چو میزبان کہ درش بہر میہان بازست
 کہ زخم را بشکر خندہ صد دہان بازست
 کہ در میانہ ماراہ ارمغان بازست
 مراہان بہ بہت چشم خون نشان بازست

<p>ز گرد راه تو کی سرمه نشود روزی هزار خمکه خون جگر زیان کردم</p>	<p>چه دیدم که سر راه کاروان بازست دهان دیده به خمیازه، همچنان بازست</p>
<p>مگر حمید پایش نشان جان امروز کز ابروان کرده تیغش از میان بازست</p>	
<p>به نور خویش خدایا فروز جان مرا ز مهر و موه چه نهی داغ آسمان مرا چو آشکار مرا خاک ناتوان کردی بخون لعل و گهر دامنم چه آلائی همان برشته مهر تو باد پیوندم چراغ خویش فراراه من فروزان شب</p>	<p>چراغ طور بکن شمع استخوان مرا که آفتاب زخمت بس بود جهان مرا فروغ و نیروی خود سازده نهان مرا تو از جبهه بکن چشم خون نشان مرا چو روزگار من در یزد استخوان مرا که شوق در سر کویت کشد عنان مرا</p>
<p>مرادلی است که هر گوشه صنم که هست تو فر کعبه بده خانه بستان مرا</p>	
<p>گر ز گسست تو بخت جام برآید آن غمزه بے باک چه کردی تو که امروز جان در رهت از تلخی آغاز فروماند</p>	<p>از صومعه بس خون دل آشام برآید تیرت ز کمانخانه با برام برآید آن زهره که دارد که انخابم برآید</p>

ازان سینۀ هر شعله شگافم که بی‌پنجم
 بنود زین دوزخ من حرام برآید

ساده فارسی بر غزل حافظ علیہ الرحمۃ

(۱۲ - ۱۹)

۲۲ جون ۱۸۸۵ء

در باد دخواحب بهمان به که لغنوی بر خیزوباز بین که گلستان برنگ بوست نرگس از ان نباز کم آمد که از فریب مہمان چند ہفتہ بود رنگ و بوی باغ ترسم کہ جان دہی تو دین دشت پر فریب اسے تیرہ دل کیکہ گل و لالہ بہر او گیر دسکے بری کم شوریدہ رہروان	تا بشتوی ز مرغ نواہا سے پہلوی تا چشم را نوا دہی و مغز را نوی خاک افکند سپر بدھیم خسروی ستارہاں نہ شیفہ رنگ و بو شوی دنبال اہرن چو گشتی و میدوی باشد چراغ راہ منش بہر کجروی آگاہ نیست آنکہ ز آئین رہروی
--	--

گفتار حافظ ارچہ روان تازہ میکند
 ہم گفتہ حمید دہد ہوش را نوی

۲۲- جون ۱۸۸۵ء

افسو نگریم و بر دل و جان میسیم ما	آتش فروز جان و دل خرمیم ما
با آتش درون و فروغ و میسم ما	گرتیره و فسرده دلی سوئی ماشتاب
هم پیر خودیم و هم از خودیم ما	زین هرزه رهروی بکشاکش فتادیم
بر خاستی و انجمن بر همیم ما	جان بود از رخ تو یکے نرم رنگ بوی
زین پیش خود چو گرد سر پرچیم ما	گرد از نهاد ما چه بر آرد سپاه تو
اندیشه خودیم و خشم اندر خمیم ما	آشوب رستمیز دل در همیم ما

سوم رمضان ۱۳۰۱ هجری گفته شد در یک ساعت یا کمتر از آن

۱۷- جون ۱۸۸۵ء

کشیم ناله خدا آسمان نگهب دارد	بسینه چند کسی این فغان نگهب دارد
نوا کے گرم اگر زبان نگهب دارد	کشد زهر بن مویم زبانه آتش دل
زگریر گرمزه خون فشان نگهب دارد	و لم بچشم نویسد برات لخت جگر
که داد خسر و نوشین روان نگهب دارد	کسی که خسر و نوشین لبان بود شاید
که رنگ رو کے گل دار غوان نگهب دارد	ز رخ تو پرده بکش پس نبوبار گوئی
پرتیر روز بگو تا زبان نگهب دارد	چرخ پیش رخت لاف روشنی هیزند

بروز بار و گیتی خوشم ز بے برگی	که شاه خود بگدایان نهان نگه دارد
چراغ راه چه اندیشه گزاف و میرد	خدا فروغ دل رهروان نگه دارد
ز چار سو فکری سنگ و خرد میگیری	اگر نه شیشه کس در میان نگه دارد

خوشا حمید ز بے میگار پنهانی
خدایش از نگه بدگمان نگه دارد

۲۴- جون ۱۸۸۵ء

بنیاد نو بهار همانا بر افکند	باد خزان رسید بیازدی بهمنی
افتاده بین بروی زمین بر هوار گل	از تند بادی که گرفتست تو سنی
نرگس همی نهد سر شوریده بر زمین	وز سر برون نهاده همه مانی و منی
بر خاک سوختست که مالد همی زبان	خواری نگر که لاله کند از من و تنی
اینست کار نامه نیرنگی سپهر	تا خویش را بدم فریبش زینگی

۲۰ جون ۱۸۸۵ء

بکشور تو هر آن رهروی که ره دانست	نه روز گرم نه شبهای دلیه دانست
بروے هر که چراغ ره تو روی کثافت	فروغ چشمه خورشید گرده دانست
بر مہنی که بنجاک تو دیده روشن کرد	چراغ دیر رخ نامه سیه دانست

کسیکے یافتہ کیخسروی درویشی	شکیب را کمر و ہوش را کھلے دانت
چو مرغ زفر نہ و نالہ را بہم آمیخت	کسیکے فرخی زاری پگہ دانت
زہے کرشمہ کہ ہنگامہائے رستاخیز	فسون یکہ مہ و آشوب یک نگہ دانت
مرا بہادگی شہنمست رشک بے	اکہ سوے گل شد و بالین خواہکہ دانت

یکم رمضان ۱۳۱۵ھ در یک روز گفتہ شد

۱۵-جون

چرخ تاجنداختہ انگیزد	جادو بہائے بے مرا انگیزد
زان فروشتہ پردہائے فریب	کز پس پردہ پیکر انگیزد
آتشین گوی چون سپیدہ دود	از گریبان خا و انگیزد
شاگد زاتشے کہ گردکن	یکجہان دود و اخگر انگیزد
گرچہ شامش چو تیرہ دریائے	کوہے کوہ پیکر انگیزد
باد روشن چراغ بادہ من	کافقائے زساغ انگیزد
آتشین بادہ کہ تابش آن	دود از مغز انتہ انگیزد
آب گردندہ کہ پر تو آن	گرد از چشمہ خور انگیزد

کشتی بادہ چون کند جنبش
 گہم در ترانہ آ لاید
 دلبر بادہ چون بمن آویخت
 تا کند بے بگرد غم فکند
 آنچنان تنگ در برم آید
 بر رخ گاہ برگ لاله خند
 سخن از بیم چرخ پوشیدیم
 زیر لب داستان زدم کاواز
 بی چہ ترسم ازین کہن اژدر
 باتو گویم کنون بباتک بخت
 ہوش من بادہ ایست کان ہر دم
 دانشم دلبریت کان بدلم
 خود ندانی کہ آن دلم بنود
 منکہ ترسندہ از گناہ خودم
 منکہ ترس بقلم چپ و راست

دروازہ سینہ لنگر انگیزد
 کہ دلم سوئے دلبر انگیزد
 شرم را از میان بر انگیزد
 از دو گیسوئے چہرہ انگیزد
 کہ نمود دو پیکر انگیزد
 از لہم گاہ شکر انگیزد
 تانہ رشک شکر انگیزد
 ناگہ این خفتہ اژدر انگیزد
 کو بخش سر اگر سر انگیزد
 چرخ کو گرد کین بزنکیزد
 در سرم شور دیگر انگیزد
 آرزو ہاے بے مر انگیزد
 کہ می دو دلبرش بر انگیزد
 کہ چہا خشم داور انگیزد
 تا گناہم چہ کیفر انگیزد

آنت شرمندگی که گریه من	ابری از وامن ترا نگیزند
اینست شوریدگی که جنبش من	گردبادی ز بس ترا نگیزند
چون ز شوریدگی نیاساید	سر من تاج در سر ترا نگیزند
آگهم خود چرخ و آتشولیش	کش بهردم فزون ترا نگیزند
گاه ساز و دل برادر گرم	تا بخون برادر ترا نگیزند
گاه بهر کلاه دارائے	کینه در حبان چاک ترا نگیزند
تا سهر آشتی زند برنگ	از دل شک خنجر ترا نگیزند
تا سهر خاک و خون بافسر ما	جنگ اورنگ و افسر ترا نگیزند
دل من خون شد از فریب سپهر	که نمودی نه در خور ترا نگیزند
پس بخواهم که ایندی فرمان	گردشی نو در اختر ترا نگیزند
تا بهم برزند ستاره و مهر	تا غریب و ز خاور ترا نگیزند
خشت روز و شب افکند بیرون	گرد از کاخ ششدر ترا نگیزند
چند اختر کنند شببازی	چرخ تا چند اختر ترا نگیزند

یکم رمضان ۱۳۱۰ هـ

برائے مستی بآباد معانہ مجوسے	بزم ساغر ما پر کن و بهانہ مجوسے
------------------------------	---------------------------------

بہل کہ نالہ مرغان بوستان شنوم
 نوکل مجوئے کہ ہم خار او دلا و نیز است
 ز دیدہ پردہ فلک دوست در برابر تست

پی نواز نش من بر ربط و چغانہ مجوئے
 چو دام نیز چین و لکش است دانه مجوئے
 تو ہر زہ چشم فرو بستہ خانہ خانہ مجوئے

اگر بمی خانہ از خوبی نہ جام بریم
 گر چہ دانیم کہ آغاز ہش جان برود
 این تن زار کہ بر بستر خارست زبون
 چند در کشور بیگاہ بگر خون کردن
 چاک خواہیم زدن جامہ پرہیز کہ ما
 باز در دیر منان بادہ بچوش آمدہ است

خار خار جگر از بادہ بگلف نام بریم
 جان بیازیم ورہ دوست بانجام بریم
 از پیے چارہ بر یار گلست نام بریم
 دشت بندیم و سوے شہر دلار نام بریم
 رشک بر پا کے رندان می آشام بریم
 مابر درویشان مژدہ یہ پیغام بریم

دخت از چہرہ برافروختہ برخیز حمید
 تا یہ پیش رخ او آئینہ جام بریم

باز خواہیم کہ روے دل و جان تازہ کنیم
 زان گرد ہم کہ پژمرده نباشند از ان
 گردش بادہ درین بزم بے شدیکرہ

دشمنہ گیریم و ہمہ زخم بہان تازہ کنیم
 چہرہ از دیدہ خونباہ فشان تازہ کنیم
 زہر آید کہ مانیز دمان تازہ کنیم

ای پر پیره کجائی تو که از مهر دے
با تو خواهیم که پنهان بنشینم امشب
آتشین روزه تو بنیم و نمازی ببریم

برخت چشم کشائیم در وان تازه کنیم
مردمان را در گرازان گمان تازه کنیم
روش سیر بدو کیش مخان تازه کنیم

جز بمیخانه نمی نیست مرا بازارے
پانجلوت تهم باز اگر دست دهد
ور ملامت کندم خلق نالم انے دل
پوستیم مدراسے شیخ که برداشت هم
بر پے کعبه پرستان نهادم قدم
دست در گردنم افکنده و رخ کرد پنهان

کان شدای دوست که از من دگر آید کار
دست گل چهره بتی بر طرف گلزارے
کس بیایے نرسد تا نکشد آزارے
آن روانیست که زیرش بنود زارے
که بیایم تخلید از اثر شان خارے
تا چه مانده است که شرم آیدش از دیدارے

صوفی از صومعه امروز برون تاخته است
خرقه و سیاه و سجاد هم سوخته است
که گمان داشت که دین و دل و جان خواهد
بو که لعل ساقی و دهنش گنج مراد

فتنه و مشغله در شهر در انداخته است
باد و جنگ و می و مغیچه در ساخته است
آنکه یک عمر همه نرد و غنا باخته است
زانکه از نقد هوس کیسه سپرداخته است

در سر مطرب و ساقی بکند باقی عمر
قیمت دقت گرانمایه چو بشناخته است

دیدہ را مال و نگہ کن کہ حمید است حمید
بر در میکہ کانیک علم افزا ختہ است

بر غزل حافظ شیراز علیہ الرحمۃ گفتہ شد

۲۲۔ عید الضحیٰ ۱۳۱۲ھ

از من بکوئے زرق فروشان پیام رفت	کاندر سرم ہوا سئی لعل فام رفت
این نیمہ عمر خود بہ می بختہ میہم	کان نیمہ دیگر بہو سہا سئی خام رفت
با جوئی انگبین نتوانی مرا فریفت	الکون کہ پارہ می تلخم بجام رفت
غیرت رہش نمی دہد اندر حریم دوست	کو تہ نظر کہ در طلب ننگ و تام رفت
من از کند حلقہ و اعطار میدہ ام	و خشت گیش بین کہ شکارش ز دام رفت
دیگر سری فرو بدو گیتی نیاد و رود	آن رہ رویکہ بر سر کوشش دو گام رفت
یک زندہ دل ز نفست سلامت نہ عیب نمی	کاین ماجرا بخضر علیہ السلام رفت

بس آفت خمار کشیدی حمید من
مان سر برار بادہ صافی بجام رفت

بر غزل حافظ و عرفی علیہما الرحمتہ

۴ عید الفصحی ۱۳۱۲ھ

<p>مروید رسہ کش فتنہ باز اطرافت ز شوق جامہ گل ہم دریدہ تانافست کہ بچو آئینہ جام جہان نما صافست نہ پیر شہر کہ از پائے تاب سر لافست بسوی من فقہا لب گزان کہ اسرافست زمستی است کہ در لقیہای اوقافست چہ جائے کشف مقامات و در کشفست بمویہ ہائے یتیمانہ ہی چہ انصافست</p>	<p>بیا بطرف جہر کہ غبار غم صافست ہمین نہ ذوق فغان نامے بد بیان بدست دمی بکوری زہاد و سوائے عیش بدین غلام صدق جوانان بیسرو پایم چنین کہ نفرت ریا را ہی دھم برباد غریب و عربدہ واعظان تلخ نوا کنونکہ شیخ و مدرس خراب و بدستند سر شک من کہ جگر گوشہ امید من است</p>
--	---

ترش نشسته جہانے ز گفتہ تو حمید

خوش زانکہ جہان خود نہ جائے انصافست

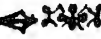
کاین رہ کہ میروی تو بمنزل نمی رود

یک حرف اوز گوش سوئی دل نمی رود

اے سالک گستاخ غمان اینقدر پیوی

واعظ بسی حکایت رنگین کند ولی

یارب تو لطف کن که ازین در طه بجا این کشتی شکسته بساحل نمیرود

جوانی دلبر و شیرین من از بخت جوان خواهم که چون گویم چنین خواهم بگوید همچنان خواهم
 بچشمش دیده بر دو زخم که مستی از زودارم ز لعلش کام بگیرم که عمر جاودان خواهم
 گر آن کلدسته رنگین فتد در دست من روز و گر خود را من از یاران گلچین بکران خواهم

نمیدانم چه تاثیر است باد صبحگاهان را که صید عشق بازان میکند آهونگاهان را
 مقیم کنج لعلت خال و گلچین زخت گسیو بعیش خوش بدیدم هر کجا دیدم سیاهان را
 همی می هست از کین خسرو و جرم یادگار اکنون بچشمم کم نبینی یادگار باد شاهان را
 بدان لذت سوی دوزخ گنهگاران عشق آید که داغ حسرت جاوید سوزد بگناهان را

غزلهای جدید

(۴۱ - ۶۰)

عرفی علیه الرحمة

شده خزان و بیل از قول پریشان بازماند * من همان دیوانه مرغ نیمعل گویم هنوز

زلف آن دلبر طناز نگیر
عشق آن خانه بر انداز نگیر
پنه این پیر فسون از نگیر
عقل را محرم این راز نگیر

ایدل آشفتنکی آغ از نگیر
خانه عقل تو کوهست خراب
عقل میداد فسون عشقم گفت
عشق گفت غزل خون آلود

غزل

با سیران ستم آغاز نگیر
سایه خود ز سرم باز نگیر
رحم کن بر من و پرواز نگیر
تو ره سر کشتی دناز نگیر
پس کنار از من جانباز نگیر
تو مرا مرد سخن ساز نگیر
هم تو با من دگر انباز نگیر
تو ز گفتار من انداز نگیر
نالام چون دگر آواز نگیر
چمن تازه بدامان منست

دلبر اترک من از ناز نگیر
یکدم اے مرغ مایه یون طلعت
من چو طفلی بے کنجشنگ دوان
سر پایت هنم از راه نیاز
در کنار تو بخوابم جان دد
راست گویم که تو جانان منی
من بجای تو نگیرم دگر اے
در دمن هست فزون از گفتن
هست آواز شکست دل من
در کنارم سر جانان منست

دیگر

زلف او بویم در ویشش بوم
 اسپر شمع بکش یابر دار
 ساغر باده ز پیشم بر کبیر
 نه همین بنده فرمانش من
 من داو گشته چو یک مغزو پست
 گل چو خار است بچشم اکنون
 بهر گلگشت گلستان چسروم
 بی تو در خانه نخواهم بودن

گو یا سنبلی در میان منست
 ماه من شمع شبستان منست
 لب من بر لب جانان منست
 یار من نیز بفرمان منست
 من ازان دس و اوزان منست
 درنگا هم گل خندان منست
 از تو خود خانه گلستان منست
 خانه برونوی تو زندان منست

بسی عاشق بهر کشور بیایی
 به شب چون مرغ و ماهی گیر و آرام
 بیایتم اگر دستی بمالی
 دل صد پاره ام گر باز چونی
 همین گر آتش دل هست روزی
 چو گفتار حمید آری فراهم

چو من دل داده گستر بیایی
 مرآتیب بر بستر بیایی
 همه از آب چشم تر بیایی
 بهر یک پاره صد نشتر بیایی
 مرا یکشت خاکستر بیایی
 حدیث عشق سر تا سر بیایی

خوشتم بے دل چو دلدارم تو باشی
که در چشمان بیدارم تو باشی
اگر در کنج غم یارم تو باشی
اگر روزی خسریدارم تو باشی

بنغم شادم چو غمخوارم تو باشی
به بخوابی سرم خوش باشد انشب
ز بے یاری یاران غم ندارم
بیکجو هر دو عالم را فردا شدم

چه سنگ افتاد بر این شیشه خانه
که مرغ افتد بدام از بهر دانه
قصا هر کار را خواهد بهر سانه
چو کا هی کشتیم اندر سیاه
ازین دریا سنا پیداکرانه
کشد از هر بن مویم زبانه

دل شدنگ عشقش را نشانه
ز بهر آب در چاه او افتادم
بونی گوهر افتادم بدریا
ز هر سو بوجا چون کونخیزان
ببینم کشی من چون بر آید
چه پوشتم سوز دل کین آتش تیز

دست در گردن دلدارم بود
بهره از دولت بیدارم بود
گوش او پهن بگفتارم بود

دوشش بر بستر من یارم بود
ز قبا خفته و در با بستره
چشم من بود بر خارش باز

من فروشنده هوش و دل و جان	عشوہ یا رخسارم بود
بستم بود به از تحت شہی	کان شہ حسن پرستارم بود
دل گرفته خفقان چون بسمل	لرزه اندر تن بیمارم بود
اشک کردیدہ پای پی رفتہ	جویہا بستہ رخسارم بود
دست او بردل ریشم گاہے	گاہ بردیدہ خوبارم بود
رخت خواب از نفس مشکینش	خوشتر از نافہ تاتارم بود
با چنین وصل زہر گستاخی	حرمت عشق نگہدارم بود

دوش دلدار من آمد از در	جسم از جاکے و کشیدم در بر
جان پایش لبشانم یکبار	زندگی تازہ گرفتہ ام از سر
حرمن عقل ز برق حسنش	آہنچنان سوخت کہ شد خاکستر
پیشم از شرم زمانی نبشت	چون بت سنگ بہ پیش کافر
دل چو سیما شد از بیتابی	یا چو ماری کہ بکوبندش سر
یا چو طفلے کہ بنالہ پیے شیر	یا چو بیمار تپان بر بستر
سینہ چون دیگ بر آتش جوشان	دیدہ آبش زدہ چون خوالیگر

گریه تلخ مرا چون نگر نیست
 گفت مهر تو خراش دل من
 گفت سال بود که زیادت
 این همی گفت و زان نگر مست
 شدم از دست چو دیدم کان شمع
 گفتمش بنده جان باز تو ام
 گفتمش دل بزم از تو به تیغ
 گفتم از درو تو باشم بیخواب
 گر همه آن سخن ناز و نیاز
 بنشینم بهم یکدل و جان
 شمع کشتم که اندر شب وصل
 هر دو کردیم بیک چادر خواب
 کان ماکان فلا اذ کره

از لب لعل بیفشاند شکر
 گفتم این از تو ندارم باور
 آتش بود مرا خود بجبگر
 بر گل تازه گستی گوهر
 گشت از جان دو لم فرمان بر
 گفت نی نی که منم خود چاکر
 گفت مهر از تو نگالم به تیر
 گفت در یاد تو باشم بیخواب
 باز گویم بشود یک دست
 در هم آمیخته چون شیر و شکر
 کشتن شمع نماید خوشتر
 هر دو بردیم بیک بالین سر
 ظن بالخیر بمالو میزد کو

در بیان دلم گرفتار روزی گذار غم به بینی توده توده تا کند چشم تو کار

سوئی شهر دل که باز از غمست از هر طرف
دل همی از سینه خواهد خمیدش بیرون زند
دل همی خواهد که بازو عشق با هر نیک و بد
گر بر دویی ز سوز سینه ام شیر تر یان
و مبدم خمیازه عشقم نقت اصنامیکند

کاروان غم همی آید قطار اند قطار
خانه تنگ و میمان در دبیرون از شما
مهر و زرد با جهود و گبر و ترسا آشکار
گرد از چشم سیاه آهوان سینه فکار
که دو گیتی را چو معشوقی کشم اندر کن

هر که آن سنبل گیسو نگرد
از جهان گوشه گزیند چون من
بمخو من لب ز سخن بر بندد
من چپ و راست بشوق نگران
اگر خورشید شیر ز عشقم جامه
در یرد باز ز محرم بوی
ورزند سوز دلم بر مومن
چون بنفشه سر زانو نگرد
هر که آن گوشه ابرو نگرد
هر که آن چشم سخن گو نگرد
چشم شقاق بهر سو نگرد
عاشقانه سو آهو نگرد
از مهر بهر یثبو نگرد
چون برادر سو بختد نگرد

من میکشم آه اندر بن چاه چون گردد آگاه آن ماه خمرگاه

بی نوشتن آن لب	جانست در تب	روزست چون شب	بی روی آن ماه
تا کی ز غم سنگ	بر شیشه زنگ	تا کی کم جنگ	با بخت گمراه
آن زلف چمن شصت	جان برد از دست	و آن زگرست	دل برد از راه
از دست بیداد	گشتم برباد	آتش در افتاد	در خرمن گاه
تا چند کوشم	کین در پوشم	باید خروشم	هم گاه و بیگاه

— ❦ —

امشب بکنارم دگر آن تازده نگار است
 در گردنم از بازوی سیمین خود انداخت
 بویم و نهش و آن نفس خوش کشم اند
 به شد و لم از حقه لعلش چو یکیم
 هنگام صبحی ز دهان و رخ و چشمش
 ای دیده خنسی که شب بوس کند است
 آن حلقه که از فتنه ایام حصار است
 کان نکست خوشبوی به از مشک تار است
 آن نوش که جان داروی لهایم فگار است
 سه بوس بگیریم که درمان خمار است

— ❦ —

مرا راحت از زندگی امشب است
 مرا شربت از لعل پر نور دوست
 همه کس بر اهی در افتاده اند
 که لعل لب او مرا بر لب است
 خنک آنکسے کش چنین مشرب است
 مرا عاشقی شیوه و نذهب است

بود مطلب دو جهان حاصلم	که از دو جهان عاشقی مطلب است
بودنگ عیش آن که بی عشق زیت	اگر چه شمشرق و مغرب است

— ❦ —

اندرین شهر جوانی خوش نو خاسته است	کز خدا صحبت من خود بدعا خواسته است
بخت من کرد شگرفی که پریشانی من	در نگاهش همه چون گیویش است
جامه صبر مرا چون قصب از هم بدرید	حسن آن چهره که همچون مه ناکاسته است
در خدام تو بگیرم که چمن بیراے	بیج سروی بچمن چون توتیه پیراسته است

— ❦ —

گر شبی با من دلخسته گذاری چه شود	آز دوسه دل پیار بر آری چه شود
سینه ام را که فشار غم هجران خوردست	گر در آغوش خود از محنت شری چه شود
هست شربت امید من آن زلف دراز	گر بدستم سر این رشته سپاری چه شود
تشنه جان بلیم دان دهنه چشمه نوش	گر پے تشنه لبی آب بسیاری چه شود
من خزان دیده نهال استم و تو باد بهار	گر بمن بگذری ای باد بهاری چه شود
ابر لطفی تو من خاک بگر سوخته ام	گر برین سوخته یکبار بارباری چه شود
چون سگان میدم و گردمندش ز رسم	حال من در پے این ترک شکاری چه شود

چاره چون بیج نماز است کند ناله حمید
اگر چه داند که ازین ناله وزاری چه شود

عقل را با عشق کار افتاده است	جنگ در دو شهر یار افتاده است
تنگ و پرهیز و شکیبائی سخت	کشته اندر کارزار افتاده است
بسته از هر سو سپاه عشق راه	شاه عقل اندر حصار افتاده است
در حصار از تنگ اندازی عشق	رخنه های بیشتر افتاده است
پیش پای شاه عشق کامران	شهر یار عقل خوار افتاده است
عقل مستعصم بکوه است عشق	ملک در دست تار افتاده است
آه ازین دریا که خون کش دور دور	استخوان با برکت افتاده است
پرده از روی نگار افتاده است	فتنه در روزگار افتاده است
هر طرف از نادک آن چشم مست	صد چون پر بسینه کار افتاده است

دل چون نگاه دارم از هر طرف نگار	هر گوشه کیننی جان چون بردن کار
از لطف حسن خویش رشک دیدم بهر کس	کان مهرش نخواهد بر خاطری غبار
مترسم که از کندش روزی مرا هاند	کز من و گر نباشد لاغر ترش خنکار

بر پائے او فشاندم من دین دانش دل
کاذب جهان ندیدم زین خوبتر تبارے

— ❦ —

هر چند آتش دل پوشم بصد بهانه
چون شمع از زبانهم بجود زند زبانه
اکنون شدیم آگاه تا چیست عشق خونخواه
من پیش ازین شمردم این عشق افسانه
تراغوش من بروست آن دلبر پراندام
گنجشک را انگبہ عفت در آشیانه

— ❦ —

دُرّه عشقی جهانی عقل را غارت گراست
پنبه گرصد توده باشد آفتش یک اختر گراست
جز نسیم کلامی نباشد عشق با تردا منی
کاش انگیزد سراسر دودگر بهیرم ترست
هر ولی کا باد شد بے داع عشقی که بود
خانه کا بادان بود بهر شجر چاغ در خورست
عقل و دانش عاشقان را خوش کشد در دام عشق
که کند گردن پروانه خود بال و پر است

— ❦ —

عاشق دلخسته سوئے شهر جانان میرد
یا تو کوئی ببلے سوئے گلستان میرد
یا بکنعان بوئے پیران یوسف یافته
شاد و خرم سوئے مصر آن پیر کنعان میرد
یا مگر بهر بکند عشق را داد است تاب
تا که بلقیس از با سنوئے سلیمان میرد
دل نهاده برف دست است بجان آدرین
تا نثار دستان سازد بامان میرد

تماچرا جاننش بیرون نامد زن روز فراق
 تماچرا این چند روز از روی جانان دور بود
 از تظاولها سحران تماچه گوید پیش یار
 تماگر دلدار را خوشدل بیند یا غمین
 انتظارش میکشد امید جاننش میدهد
 اگر چه بیرون از وطن آید چنان دلشاد است

شتر مسار از روی یارست و پشیمان میرود
 اشک حسرت هر دم از چشمش بدامن میرود
 در دلش چندین حکایت های پنهان میرود
 گونه گون در دل خیال آید پریشان میرود
 از هجوم شوق هم گریان و خندان میرود
 که کس از غربت بیدار عزیزیان میرود

اندرین باغ آن گل خوشبو که بویم دوستی است
 تو بخارستان از انستی که خویش بختی است
 هست چیسے کا ندر و عیش و دو عالم صفا
 ای که دولت جسته از دشمنی شرم تو باد
 این غزل میگفتم و اشک محبت می چکید

وان بر شیرین که از هر شاخ جویم دوستی است
 من باغ و بوستان را نم که جویم دوستی است
 در زمین پر سی که امست ان بگویم دوستی است
 کاینکه بکشاده در دولت برویم دوستی است
 آری آری در دو عالم بگویم دوستی است

فی المراتی

<p>کشیده اند برین بوستان زخون رقی زنیک و بد چه خروشم کنون که روز نخت پیش و کم گله از دور آسمان چه کنم چو هست و بود جهان راست رشته در کف دست ز بس کشاده ام ایر و بنوش و میشن جهان مگر کنون که تب غم چنان گرفت مرا بود که خروده نگیرند گر بپر دازم</p>	<p>که هیچ گلن بر می بے گزند خار غن برفت بر سر هر یک زنیک و بد قلم که در کفش نبود ذره ز میش و کمی هزار عیب بود گر بنالم از ستمی ز زخم او مژه من برون نداده غن که دم بدم ز نداز سینه آتشم علمی باشک نمیشبی یا باه صبحی دم</p>
--	---

ببین چه دردم این شتر بجان زده است
که مگر خواهرم آتش بخان مان زده است

<p>سر شک خون بکنام روز چشم ترم چه شکر گویش ایل که حق خدمت او مرا چو آسیه ز اشوب و هر باز خرید هر آنچه بود ز خوشنوی و نکو کار</p>	<p>چو مهر بانی او یکبیک سحی شمر ز شیر مام فروخت و سایه پدرم پس بدانش چون خضر گشت اهرم بدست تربیت خود سرشت با گهرم</p>
---	--

<p>گهی که تپ زده بودم همی بنبخواری هزار اشک فشانده گهی ز سوز درون کنون ز نیک و بد من چنان خموش شده</p>	<p>که اخت بر سر بالین چو شمع تا سحرم هزار درد بچیدی گهی زدوش و برم که پر شسته کنی تا چه میرود بدم</p>
	<p>یکے ز خواب گران بچو شمع سر بر کن سخن بگوئی و نگا ہے سوی برادر کن</p>
<p>فتان که گشت نوشتند سخن خاموش دویدمی بشویش چون بجانه آمدے کنونکه جایگیش را ازو تھی مینم قصاکه تکیه گهم دوش او بخروی کرد دلا بسینه همه خون شود ز دیده بریز کیش چاه میان جامه را بنیل و نبال ازین پس نکم پند و مان بشکیب</p>	<p>و گر چگونہ تسلی کنم من این لب و گوش چو کودکی که رود بر دکان قند فروش همی چو بارگزیده بیرون روم از هوش نوشته بود که تابوت او نهم بر دوش متناجاک فرد غلط و رخ بگرد پوش بزن چو دل زدگان سینه را خراش و خروش کنون که پند کسم خود نمی رود در گوش</p>
	<p>تو خود بگوئے که این درد را چه چاره کنیم مگر که دشت بگیرییم و سینه پاره کنیم</p>
<p>کنونکه لب ز سخن بسته و در سخنیم</p>	<p>بناک خار به باید لب و دهن شکنیم</p>

کنونکه دیده بهم دوختی همی خواهی
 بی دوست درین غم که همچو شیونیان
 مگر بکیش و باین ماجسزین بود
 بسوز سینه بسازیم و خون خولش خویم
 همی تو پیشتر رفت که ماهمه نیز

که چشم خود بدناخن ز سر برون فلکیم
 فغان کنیم و گریان دریم و چهره کنیم
 که زهر غم چو رسد در کشیم و دم نزنیم
 که همچون شمع شبتان و نافه تینیم
 رسم در پس هم گزینیم و گر کهنیم

کنون زمرگ رسد چاره در دمنان را

نشسته ایم بدل و فشرده دندان را

۲۸ اگست ۱۹۹۲ء

غزل

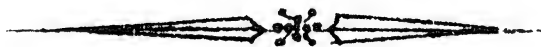
تا در تو فرو نیدم دل از دو جهان کدم
 سرتا سر گیتی را گرفته زند بر هم
 تا از درون پوشتم چون شمع درین مجلس
 هر نقش که بر دل بود از لوح فرو شستم
 نو دولت نادانم یا تاجر بیب کم

دل از دو جهان کدم تا در تو فرو نیدم
 در حلقه گیسویت آسوده و خرسدم
 میسوزم می میرم می گیرم و میخندم
 هر بت که بچشم بود از طاق بیفکندم
 در خانه زدم آتش در آب دل فلکندم

زندگی برخویشتن آسان کنم
کار من چون بست بر من آشکار
خوب من از بدندان خرد گیر
نیست پیمان جهان چون اموار
زشت زیبای جهان خود بگذرد
دشت خون و کاروان درخیز خیز
خود چه میسم اندرین زندان تار
پهن ترزان کنج ویران منست
گفتهاست نغز همچون گوهرست

هر چه نرسد باید دل من آن کنم
پس چرا از دیگران پنهان کنم
خاک برگفتار هر نادان کنم
زین سپس با جان خود پیمان کنم
من دل خود را چرا پنهان کنم
در چنین راه چه سود سامان کنم
به که خواب خوش درین زندان کنم
که دو گیتی را درو مهان کنم
بر جهان خواهم گمراهان کنم

ز بیتابی چو آتش گاه خیزم گاه نشینم
کجا در یا حسابی گیر داز بهیستابی موی
بر آور دست گرد از هستی من عشق زهر بندم
پس هوش همچو شمع استاده ام تا عمر من باشد
بیاد روی او شادم چنان در کنج تنهای

ز درد دل بآهی خیزم و بآه نشینم
نمی پرسد ز بزمش خواب خیزم خواه نشینم
که در دامنش آویزم اگر در راه نشینم
که چون خود رشته عمرم شود کوتاه نشینم
که دل بد میشود بر تخت اگر با شاه نشینم

چنان از پر تو حش گشتان در گشتا نم
که در گلزار باشم گر آتشگاه بشنم

❦

چنان دوزگس مستت بخون ما گستاخ	که دست معنی بازند آشنا گستاخ
چو زاهدی که دوسا غر کشید و عریض کرد	شد از کرشمه چشمان تو حیا گستاخ
بنال بیل بیل که جائے ناله است	چرا بچند گل می رود صبا گستاخ
گرشمه تو ازان پائے آرزو بشکست	که آشتی کند دست آشنا گستاخ
ولا بشرط ادب گام نه بساحت عشق	که سر باد رود گر نهی تو پا گستاخ

❦

مثنوی

جان و دل

ای دل این افسرده بودن چند
 نهمه ساله بدی پر هینرگار
 آزمودی شیوه فرزانگی
 دل همی گوید بگو ششم نرم نرم
 تو کجا راهستی از کجا
 پنبه بر گرد آتش می تنی
 رو بکار خویش بنگر نخست
 شاخ بس بالا و تو بس کو تهی
 کوشش بر کس باندازش بود
 بس بود شاخی بکنج شکسته
 دل چو آنکه نیت از پرواز جان

همچوستان های و هوای کن بلند
 یکدور روزی سر بیداری برار
 آزمون کن هم ره دیوانگی
 که دران پرده آرم و شرم
 دست میسائی بدم از دها
 آه و بر شیر شرزه مبرنی
 که گمان سخت است و بازو نیست
 زخ کوهر پرسی و دستت تهی
 در خور هر مرغ پروازش بود
 جامی شهبازان بود بر تیغ کوه
 ترس و بیم راه کردش خوچکان

دل چو کوکبست و جان مردنکار	دل ہی ترسزد وشت و کوہسار
از غوگرگان و دشت دیو لایخ	دل شود از بیمنا کے شاخ شاخ
وز پے پیلان و بوی شیراز	جان باله دست بر تیغ و تبر
دل کار جان ازان ماند شگفت	که ز خود ز اندازہ کارش گرفت
چون کند جان کارها کش می سوزد	دل سر اسیمه سر انگشتان گزد
کار جان امی دل بچشم کم بین	در سر جانست باد آتشین
این چراغ از آفتاب افروخته است	دین بلند بها ازان آموخته است
گر چه جان یکچند هم پای دست	سر بلندست ار چه پایش در گشت
همچو نیلوفر که خیزد از گل آب	دیده نکشاید مگر بر آفتاب

آواز سروش

زخمه بر تمام زند پنهان سروش	بے خراشی نیستم چنین خروش
بر دل من رنجت کا دبر زبان	کے زبام خشک ریزد ناو دان
هان مگو کاین گریه بر خود بسته ام	تا مژده در خون دل نبسته ام
ناتش دیگر گسان نبود قسم	از بهار خویشتن می بشگفتم

همچنانکه تازی مہمان پرست
 بر سر کوه آتش افروز دلبست
 پس سخن کوه و جهان چون تیرہ شب
 من بر آن کوه سخن چون آتشم
 در خلقت آید ترا کاین ترندہ پوش
 گنج پناست و ناپیدا کلید
 چون شومی بیسوسیش رہری
 تو میان گنج زد و بد ہے
 پس بود انداختن زانداختن
 دین سخن گر نایدت باور نہ ما
 کا زمایش جان ہرگا بہیت
 خانہ را از ہر کہ جز تو پاک روب
 دیدہ را بر بند و پس بکشی گوش
 در پے آواز کورانہ تباز
 بر سر گنج اثر در ہفتاد و سر

کہ بر گستان و کہ در دشت
 تا شب گم گشتگان پوش روند
 مرد چو یار ہر و پرتاب و تب
 شہروان را سومی آتش میکشم
 از کجا این گنج ز آرد بدوش
 و تو ناپیدا شوی آید پدید
 بال و پر فلکن اگر آنسو پیری
 و تو خود ریزد چو گردیدی ہستہ
 سو ختن باشد ہمانا ساختن
 رو تو روزی چہ نہ بر خود آزا ما
 دانش بے آزمون گم بہیت
 میخماے آہنین بر در بکوب
 تا بگوشت آید آواز سر دوش
 ناگهان پایت رسد بر گنج راز
 جان ستان و جانگزدای جان شکر

هر کجا گنجست رخ آن جا بود
 ای که خواهی گنج ز اژدرها مترس
 از سر و شش آموز پنهانی فنون
 دست چون بروی گنج بز نشان
 زانکه راه آگهی خاموشی است
 گفتن از نیروی جان کم کردن است

هر کجا رنجست گنج آنجا بود
 ای که خواهی گوهر از دریا مترس
 کاذب در هفتاد سرگرد و زبون
 هاست و هوشی برکش چون سرخشان
 گفتگوی آگهان سرگوشی است
 در خموشی مغر جان پروردن است

بازگشت

ای خدا از تو بسی بگریم
 گرچه جام را بنود از تو شکیب
 این دل تاریک و ناپاک دژم
 جان کشیدی سویتو گه گه مرا
 گرچه هر نا کردی میسکرده ام
 تو مرا پرورده اندر نای تو شش
 در جهان بی شرم تر از من نخواست

خاک رسوای بسرمی بنیستم
 این دل بیایه میدادم فریب
 پر فریب و لاله و افسون و دم
 وین دل بپراهمی زوره مرا
 همچنان بنواختی در پرده ام
 من ز فرمانت همان آکنده گوش
 شوخ چشمی خیره سر چون من کجاست

<p>من زیبای کی نکردم هیچ کم گرچه از جوئے تو پر کردم سبب گشتم از نان تو قریب چون گراز سرکشها کرده ام از بدرگی بودی سرکش چنین گر با پدر ورماد بودی بدخو چنان</p>	<p>تو ز بخشش کم نه کردی یکدم بر در تو سر نمی کردم فرد بر در دیگر کسان بر دم نیاز از سگان دیگر چه آید جز سگی کمتر این کز خانه ام کرده پدر مادرم انداختی و در دیگران</p>
---	---

زشتی و زیبائی

<p>زشتی و زیبائی اندر چیز نیست چون زیان تو بود سود دگر خواه را از دور در آمد میهان خواه ما دیدار همان فرخ است آب بهر سبزه باشد ساز و برگ سبزه را آتش نه خیر میکند همچنین ماسبزه و آب زندگی</p>	<p>زانکه زیبائی تو زشت دیگریت خوب تو زشتش نماید سبب خواه بره میکشد شادی کنان نزد بره خود همان چون دوزخ است آب بهر آتش آمد زهر و مرگ کین دشمن را ز فرزندش کشد میخوریم از چشمه پایندگی</p>
--	--

دیو آتش زاده با ما کین کشد
 پس چو از نو نه بود با هم دو چپسته
 کار تن چون بازگون باشد بجان
 تن اگر پرورده جان خسته
 جان اگر خواهی که بکشاید کند
 چشم بندوب بیند گوش بند
 ای بسا آئین و دستور کهن
 چون زیان بود و کشور جداست
 تا زیان را کار باشد ترکست از
 آن یکی را اسپ پاد و پادوست
 مرد بر یاران کجا خواهد زیان
 راز آئینها بود بس پهن و ژرف
 میکنم اکنون مگر این در فراز
 همچنین از گونه گون اندیشهها
 پس ازین اندیشههای رنگ و نگ

زانکه آب زندگیش می کشد
 و از گونه شد زیان و سود نیز
 سود تن باشد ز بهر جان زیان
 تن اگر کردی یله جان بسته
 بند بند تن تبه در زیر بند
 گر نهند در دی جان بر من بخت
 در زیان و سود وارد منخ و بن
 تا روانی یک بر دیگر رواست
 هرند یا نرا گشت باشد برگ و سازه
 دین دگر را گاو همچون مادرست
 یا بادر چون نباشد مهربان
 گفتنی دارم سخنهای شگرف
 روز بیگاه است و راه ما دراز
 پیش چشم است هست رنگین شیشهها
 سنگ چون گوهر شود گوهر چو سنگ

اگر ز چشم برهن اندیشه بست
 چه برهن هم تو ای فرخنده راه
 بر همه اندیشه گشته سوار
 که نشیدش میبرد گاهی فراز
 بر سرش اندیشه از گفت و شنود
 که ز شادی گویدش گاهی زرنج
 میدمد اندیشه صد افسون بران
 پس ز رنگ آمیزی اندیشهها
 خواهش صد رنگ از دلها دمید
 رشت و نیکو هست از دانسته
 خود بخود چیزی نگردد خوب و رشت
 چونکه خواهشهای مانگ و سبوست
 چون جدا گشتیم در خواهشگری
 آنکه خوی ماوریغ به بجا است
 آن خداوندیکه بیهتا است

چون سبوی هوش برنگی شکست
 میدهی صد بوسه برنگ سیاه
 چون شتر بان کرد در بینی مهلا
 گاه راه کوتاه و گاهی دراز
 میسر آید چون شتر بانان سرود
 که ز رنگ نام و گاه از مار و گنج
 تا شتر خوش خوش برد بار گران
 بازیان بود اندر پیششها
 تا که رنگ نیک و بد آمد پدید
 نام هر چیزیت از خواننده
 خواهش ما اینچنین بروی نوشت
 هر کی باد دیگری استیزه جوست
 پس بیزدان بسپریم این داوری
 آنکه کارش داد و راه اوست راست
 که در هر چیزی چنانکه خواسته

هر چه هست اندر جهان بالا و پست
 و آنکه گوید کافر نیش سر بهر
 چون فرو غمی که جبار آفتاب
 می نبیند کاین گلستان شگرف
 آفرینش که بود بیخواستن
 گر نبودی پائی خواهش در میان
 کار چون آید بنا خواه از کس
 گر بنا خواه تو جنبه دست تو
 گر بنا خواه از کمان صد تیر حبت
 و آن یکی هم از هنر باشد نهی
 پس زمین و چرخ با چندین نگار
 و آنکه گوید کین بود ز افتاد و بخت
 بر درختی چون زند باد و زان
 زاید از هر برگ چندین نیر و بم
 پس چرا ناید بهم ز افتاد و بخت

خواهش جاوید را فرما نیر است
 از خدا بیخواستن آمد بدر
 یا که بوسه خوش دهنش کتاب
 تا چه دارد خرده کاریهای ثروت
 خواستن پیش است و پس آراستن
 جز تبه کاری نبودی در جهان
 از خرد در روی نشان نبودی بے
 چه هنر از دست آید خود بجو
 زان یکے گر بر نشان آید بر است
 که هنر ناید مگر از آه گم
 چون بنا خواه آید از پروردگار
 کار آسان را بخود کرد دست سخت
 بر گها جنبند مانند زبان
 و آن بخت بدین گونه آسیر و بهم
 یک سخن از جنبش برگ درخت

این سخن را هم درینجا می‌لیم
 بار دیگر بکشایمش نورد
 اندران بودیم که هر خوب رشت
 پس جهان را چونکه یزدان خواست
 پیش یزدان چون جهان شد شاد و خوش
 در بر آید خواهش تو در ستیز
 هر که اواز خواهش خود دست است
 همچنانکه دلبری خندان دست
 بین که آن دلداده بایش چه گفت
 کین سر انگشتان و دست نازنین
 هر که باین خوبی دست بکار

کان نخستین رشته باید نگسیم
 تا به آئینه مناسند هیچ گردد
 دارد از خواهند خود سر نوشت
 پیش او شاد و خوش و آراسته است
 تو هم از روی خود دم بکش
 رو تو اندر خواهش یزدان گریز
 صد گلتانش ز نوک خار است
 خار در دست دلفکاری شکست
 و اندران گفتار چون گل می‌شکفت
 خار را خرم کند چون یاسمین
 خار بیند در دو چشمش باد خار

نیستی و هستی

نیستی تخم است و هستی شاخ و بر
 تخم هر مری بر آرد زنده

زندگی چون مرغ و گشتن بال و پر
 از پس هر گریه زاید خنده

«مخاکره بیدار کی خند و چمن»
 روشنی از تیرگی آمد پدید
 رهرو جان را درین راه دراز
 گریبوی جان تو از ره روان
 مان مترس از راه پیچ و پیچ مرگ
 چون بهر مرگیت مار استخیز
 گر چه از مرگی بمرگی بگذری
 زانکه تو با خویشتن همواره
 گر با تشس یا باب اندر روی
 ماهی کو چک گراز دست بجست
 دانش و هوش و تن و تاب تو ان
 هستی تو زین نشانهها بر تراست
 زین نشانهها باز میدان خویش را
 همچو آن دیوانه که راه گداز
 ریش خود را کرده بد بر خود نشان

تا نخوشد مغز کی جوشد سخن
 روز روشن از شب تاری میسید
 هست هر گامی و بان مرگ باز
 زیر کان جان را نخوانندی روان
 که ز مرگت زندگی را هست برگ
 پس بهار ما بود در برگ ریز
 خویشتن را مرده هرگز نشمری
 خود بگوری یاکه در گهواره
 از تو هرگز یاده کی گردد توئی
 ماهی زان خوشتر است افتد بهشت
 هست برستی تو نام و نشان
 صد کله آسان بود گر یک سر است
 یک بسین تو خویش را درویش را
 برده ریشش از درازی تانبات
 تا نگم گردد میان مردمان

در همه هنگامه و بازارها
 گردش گفتی که بی گم شد تنم
 شوخ چشمی ناگهش در خواب و بید
 خاست چون دیوانه از خواب گران
 کوبکوی و سوبو بر می دوید
 بوده ام در خواب دردم در بود
 هرزه و افسانه گویم تا بچند
 پس تو خود را زین نشانما و نشان
 فلسفی را از پی میر و اشتناس
 آنگینه رانه پنداری بدست
 چون گهر آمد بدست شب چراغ
 فلسفی اندر بن چاه نثرند
 زردبالش می بر و تا چندارش
 وان پی میر خود ز بام آسمان
 رشته جانزادین رشته بتاب

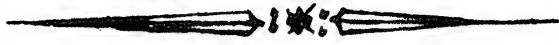
دست مالیدی بریش بارها
 دست بریشش ز دی کازیک نم
 ریشخندی کرد و ریشش را برید
 ریشش رفته دید و آمد در فغان
 که بگوید ار کسم جائی بید
 گم شدم من گم شدم من میرو
 مرد باید گیر داز افسانه پسند
 تا ز گم گشتن ترا نبود هر اس
 آنگینه راز گوهر و اشتناس
 جزو میکده گوهری آری بدست
 آنگینه شد سیه چون پر زراع
 زردبان دارد و بخورشید بلند
 پس سبک افتد تگون گشته سرش
 رشته افکنده سوئی خاکیان
 پس بر آتا بارگاه آفتاب

فلسفی از خاک پروازت دهد

وان بخواند خود ترا از کوی جان

ز آسمان پهنیبر آوازست دهد

این زدورت ره نماید سوی جان

آه نه را من یکے بهره کنم

که بجان من قتاده پرتوشش

نیمه نیکویی و دیگر نیمه بد

نیمه بد شد بنام من در دست

هر چه بد در گرون خود انگنم

هر چه خوب دو لکشست و جانفزاست

هر چه در من هست ناخوب دترم

بهره دیگر کنم هر خوب و خوشش

پس دو نیمه می کنم هستی خود

نیمه نیکو همه ازان تست

هر چه نیکو در ترازویت کنم

ز آنکه تو خوبی و خوبانرا سزااست

نظم عربی

تسربت من دالی بضروبوس	والبسفی دهری اضربوس
کافی بجسمی من قروح کریمه	قد انتشبت اظفار ورد لوس
طللت بسقمی فی عناء مبرج	واصبحت منه فی عذاب بیس
الح علی الدهر شر او غلظه	فیالک من دهر شریر شریر
ولیلی خداری بهیم سدوله	منوط بیوم قمریر عبوس
بتاریج اسقام تروح وتغدی	دراکافما ابقت لنا من لبیس
وقالی الزنا یا عندا خری کانما	علی جبر او تهتدی بجسیدیس
وکیف مناص من خطوب طوارق	لتساورنا وما لها من جسیس
واین محیض من سهام سلیده	مقدرة بنا لها للنفوس
وما الناس الا مثل ذرع شطیه	سیحمد یوما کالحصید الیبیس

فما غنم الا کآخر خائب
وما آمل الا کمثل بیوس

یاخیر من یسبحوا الی العلیاء کالشمس بازغة برسط سماء

قد كنت قد ما للعالى ساميا	اورشة عن سفينة الاكباز
فلبين سموت الى المكارم والى	فلقد نشأت بعزة تقسماء
لا غرو نضل السيف ان يهضما	او يستهل البرق باللا لاء
فلانت بالعزيمات سيف صام	دلانت برق لامع بذكاء
لاذت بجانبك العلم فانها	لو لم تضنها اذنت بفناء
قد املت ارض العلوم واصبحت	عوصاتها كسماق البيلاء
فجعلت تمطرها بسموح واكف	صوب الربيع بديمة هطلاء
فريت رياض العلم منك وانبتت	ممتزة بغضونها الخضراء
فلا سالن الله طول بقاءكم	فى كل بكرتنا وكل عشاء
واهنئكم بما اعطيتم	من خير ما وجدوا من الاسماء
ان كان تلك الشمس شمس سماها	فلصرت شمس العلم والعلماء

اذا انت شمس والعلوم سماؤكم

فالشمس شمسي والسما سماؤى

۴- جنوری ۱۹۰۳ء

یکم پند مست بودہ ام و شیدا
 از ہرزہ پر نمود و یکے دفتر
 برب مرا سخن زمی رنگین
 از کثرے و دروغ بسی گفتم
 زان گفتہا کنون چو ہی بینم
 جز راستی کنون نبود را ہم
 این راہ سخت باشد و بن یک
 از ہر وان برو نمود ا بنوہ
 از پیش و پس کسی نبود ہمراہ
 کس ہمزبان چو نیست بمانا چار
 گویند ناروا بودت گفتار
 زین گفتہ بلند چہ برداری
 جز نیک و تن کہ مرد ہشیوارند
 آری اگر یکیت ز ہشیاران

مردم چنین بود چو بود برنا
 در شیدوہ سخن چو بدم شیوا
 وز چشم و ابروان و رخ زیبا
 کین راہ را منراخ بود پینا
 در چشم خویش تن کندم رسوا
 جز سوئے راستی زود دانا
 گوئی بہ تیغ تیز بود مانا
 این بسکہ من ہی برم تنہا
 وز چپ و راست کس نبود ہمپا
 خود بشنوم و خود بکشیم آوا
 بہر چہ آوری تو چنین کالا
 چون خود کسی بد و نکند پروا
 دارند چشم بنزد دل بینا
 روی سخن با دوست نہ با غوغا

من پست گفت خود نکندم هرگز	تا نرخت او جهان بکشد بالا
هم خوشی این جهان نه چنین ماند	ز امر و نه بهتر بودش فردا
یزدان چو راست راز کج نمود	هم او جدا کند گمرازه مینا
از گوهر سخن که بمن بخشید	در سینه ام نهاد و یکم دریا
از بازوئے خودم بنود این گنج	دارم سپاس از دلبسته ممتا
از این دست یاد و یم ورنه	بے یار بس مرا چه بود یار
باد از سپاس او دهنم شیرین	تا باشد ز زبان بدهن گویا

یکم جنوری ۱۹۰۳ء

بکشائے بامدادان مرغان را	بگذر خواجگاه و شبستان را
بیرون خرام و چرخ و زمین بنگر	بگذر سربا لین نادان را
باری پیرس از دل دانشخواه	کز پرش سست مایه سخندان را
زیبا که کرد دیه حساکی را	ایوان که بر فراشته کیوان را
آویخته که خوش پروین را	افراخته که طارم گردان را
خوشید را که زرین ساغداد	مه را که داد سیمین بگان را
دست که بست این همه پیکر ها	پیرا که کرد این همه پنهان را

آموودانه دانه شبنم را
 نشانه کرد گیسوئے سنبل را
 بویا که کرد یاسمن و گل را
 بر جانوران که دوز و موئینه
 نفیقه که داد روپه رنگین را
 از چند دانه که بخاکش داد
 این کشت از گزافه نه سر بزد
 زن خوشبها که دهقان افشاند
 از دانه و گیاه گل و میوه
 بروی زمرغ و مردم و دام و دود
 تا چند کس شمارد این بخشش
 پیوند نتوان آب دریا را
 گیهان ز مهر و دانش آبادست
 گیهان نشانه ایست گیهان بان
 اے آنکه چشم باز و نمی بینی

بگاشت رنگ رنگ گلستان را
 غازه که بست روی ضمیرن را
 گو یا که کرد بلسبل خوشخوان را
 بر مرغکان که پوشد خفتان را
 نافه که داد آهوی س میدان را
 که گرد کرد خرمن و دهقان را
 بروئے گماشت ابر و باران را
 صد خوشه چین پر آرد امان را
 که گسترید پهن چنین خوان را
 مهر که بر نشاند هیهان را
 بخشیدنی بے مرد بیان را
 نتوان شمرد در یک بیابان را
 باری که کرد آباد ویران را
 باز بچه تاندا نی گیهان را
 اینمایه مهر و دانش نردان را

از میزبان پر سے و برخواست
 آزار سخت در تو بن افگند است
 در دیده کشش تو سره و انانی
 تن پروریت کارش باروریت
 بر جان تنست همچو کی زندان
 گر هم نبرد رستم دستان
 یا گر همان سام نریمان
 گر خود بچنگ خاری خار ارا
 چون آمد استخوان ترا سابد
 این مرگ چون پلی ست از مهر اس
 ز انوی پل نشین جاوید است
 ز می آفرید گارت چون راه ست
 بگسل ازین سر اسے سنجی دل
 هستی تو آفسریده پر در ده
 اشک از دو چشم و خوی ز درخ افشان

هر روز بشکنی تو ہی نان را
 اندیشه کرد باید درمان را
 وز مغزشوی خواب پریشان را
 از بهر جان چس کردی سامان را
 روزے شکست باید زندان را
 گیتی فشر در رستم دستان را
 گیتی بخورد سام نریمان را
 در خود بدندان خالی سندان را
 چون مرگ بر تو خاید دندان را
 پالغز با دوست هراسان را
 آرمی نشین است همین جان را
 با اوت بست باید پیمان را
 دشوار چند گیری آسان را
 پیورده وار سر نه فرمان را
 بر خاک مال روے پشیمان را

امروز خورد و ریغ و پیشیانی . ورنه خوری در ریغ فراوان را

۸- جنوری ۱۹۰۳ء

در جهان خوابگاه نتوان کرد	خواب بر راه و سپاه نتوان کرد
روز پیری و امید سر بردار	خواب خوش در پگاه نتوان کرد
از مه و سال خود شمار بگیر	رایگان سال و ماه نتوان کرد
هر چه در خورد کردن ست بکن	خه توان کرد و خواه نتوان کرد
مرد بے دستگه کن کاری	انچه با یک سپاه نتوان کرد
انچه با یک سخن توان کردن	با هزاران سپاه نتوان کرد
کار از بهر کار باید کرد	از پے واه واه نتوان کرد
کز پے واه واه نادانان	زندگانی تباه نتوان کرد
پس دیوار هم نشاید کرد	انچه در پیشگاه نتوان کرد
داوری گرنخویشتن دارے	دوستان را گواه نتوان کرد
با هر آکس که بر تو خود را بست	دوستی خوا منخواه نتوان کرد
هر که نادان و خویشتن بین ست	هر گز نش رو بر اه نتوان کرد
مرد آزاده را که شاه خود او ست	بنده باد شاه نتوان کرد

بسز بدرگاه ایزد کیست پشت خود را دو تاه نتوان کرد

۱۱- جنوری ۱۹۰۳ء

اینها دیو است یا پیتاره	سخت تر زو نیست مردم خواره
کودکان دارد در آغوش و پشت	زاستخوان دمی شان پشتاره
هر کرامی پرورد خود می خورد	دایه که دید کودک خواره
چشم پائین بین همی بیند بگور	هر کرا بینی تو در گهواره
کوز پشت وز درد بنمایم	سر د بالائی و گلر خساره
آن کرا بینی تو بر تخت شاهی	بنیمش از خان دمان آواره
رو بجاک پست باری در سهند	هر که دارد ز اهن ورد باره
هر که آمد بنیمش از رفتگان	کا مدن باشد ز رفتن پاره
اینجا ماند بر بخوری سخت	و اینجا دیگر گشتش چاره
چون جهان براهست اینجا می شگرت	می نیارم زد بر و پیواره

می شکیم اندرین چاه سیاه
چون درخشند بر سرم استاره

۱۵- جنوری سنہ ۹۰۳ھ

بنگراند رچھان بزرگ ننگاہ	تا بدانی سپید راز سپاہ
در نکویان نہفتہ بد باشند	در بدان ہم نگو بود گاہ
ای بسا ماہر و تیرہ درون	وی بسا تیرہ روی دل چون ماہ
ای بسے رند پارہا جامہ	وی بسا پارہا سائی رند کلاہ
ای بسا پرگذا فیہ سچدان	وی بسا لب خموش کار آگاہ
ای بسا رہ شناس گوشہ نشین	وی بسا رہتہاے خود گمراہ
ای بسا لنگ لنگ و ہم و پیش	دی بسا پوی پوی و ہم بیگاہ
ای بسا نوشتن بدتر از سرنیش	وی بسا کوه و کتر از پر کاه
ای بسا در و مند خندان روی	دی بسا تندرست برب آہ
ای بسا شہر یار و دست تہی	دی بسا بینواے و شاہنشاہ
ای بسا دوست روی دشمن دل	دی بسا زشت گوئے نیکو خواہ
آب در زیر کاه بہت بسی	من سخن بر تو مسی کم کوتاہ

گام آہستہ دار و راہ بسین

مانہ پایت فتد ز راہ بچاہ

<p>۱۔ خرد تا چه فراخی و چه با پهنائی بجز اختر را هر چند بلند نیست مگر هر چه در زیر سپهر است ہی فرساید هر چه از تافت زمین باشد تا پشت سپهر زیر و بالا نشود هر چه تو می اندیشی گر چه از دیده نادانان رخ پوشیدی همچو خورشید که بر شب سپهر پنهان باشد</p>	<p>که جهان را تو فراگیری از گنجبائی تو هم از پر خ و هم از خست و بالائی تو بیا لای سپهری که نمی فرسائی همه در گردش پرگار و تو پا بر حبائی کس در گون نکند هر چه تو میفرمائی پیش هشیار و لان چهره همی بکشائی تا پدید آید آنکه تو مست ز بس پیدائی</p>
---	---

آخری درج شدہ تاریخ طبع پر یہ کتاب مستعار
لی گئی تھی مقررہ مدت سے زیادہ رکھنے کی
صورت میں ایک آنہ یومیہ دیرانہ لیا جائے گا۔

کتابخانه جامعہ اسلامیہ

۱۔ اراکین مجلس اعلیٰ مجلس نظامی
مجلس شریعت ضابطہ انجمن تائید ایک انجمن
۲۔ اساتذہ جامعہ عثمانیہ کلہ جات مدرسہ دارالعلوم جامعہ
۳۔ اراکین دارالعلوم مدرسہ عثمانیہ کلہ جات مدرسہ دارالعلوم جامعہ
۴۔ مجلسین جہت مدرسہ عثمانیہ کلہ جات مدرسہ دارالعلوم جامعہ
۵۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۶۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۷۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۸۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۹۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۱۰۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ

۱۱۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۱۲۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۱۳۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۱۴۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۱۵۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۱۶۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۱۷۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۱۸۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۱۹۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۲۰۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ

۲۱۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۲۲۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۲۳۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۲۴۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۲۵۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۲۶۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۲۷۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۲۸۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۲۹۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ
۳۰۔ مجلسین تائید اسلام اے ال بی و تحقیقاتی جات مدرسہ

